

János által meghaladni vágyott „keleti” népiességen, hanem mindenféle népiességen túllépett, s így Erdélyi programja nem nyújthatott reális alternatívát irodalmunk megújulásának. (Akadémiai Kiadó, 1981.)

SZERDAHELYI ISTVÁN

KÖLCSEY FERENC:
 „MI AZ ÉLET TŰZFOLYÁSA?”
 KILENC VERS

Alig néhány évre tekint vissza a Petőfi Irodalmi Múzeum *Kézirattár* sorozata, s máris a tizedik kötetéhez érkezett. Előbb úgy tűnt, hogy afféle évfordulókhoz kapcsolódó és ingyencnek szánt ajándékkötetek következnek egymás után, később azonban kiderült, hogy jóval nemesebb szándék vezérli *Taxner-Tóth* Ernőt, a kiadványok szerkesztőjét: nem az esetleges aktualitást keresi, hogy szóhoz juttasson egy-egy kötetet, hanem a kéziratokban látja meg a közlésükkel előadható új felfedezéseket. Így történt ez a „*Mi az élet tűzfolyása?*” címen közreadott *Kölcsey-versek* esetében is, mert jól vette észre, hogy kötetbe kívánczoló és újdonságokat tartalmazó verscsomóval lehet dolgunk. Arról persze már aligha ő tehet, hogy mire megtörtént a versek egységbe rendeződött feldolgozása, újabb idevágó kéziratok kerültek elő a Múzeumba.

A kötet kilenc vers bemutatását ígéri a címében, a valóságban ennél többet teljesít, 15 Kölcsey-vers kéziratát tartalmazza. Ez a szám úgy állt össze, hogy a kötet képei között már szerepel az újonnan előkerült öt vers is (*Búcsú B...-től, Géniusz száll... , Rácz nyelvből, Rózsa, Zápor*) és a bemutatásra szánt kilenc költemény (*Az Ivó, Rákos Nimfájához, A bor-király, A tudatlanság, Elfojtódás, A Lyány dala, Vanitatum vanitas, Költői panasz, Egy nagy hatalmú de igazságtalan Bíróra*), valamint az utóbbiak közül *Az Ivó* című vers eddig áthúzott, de most olvashatóvá tett, máig kiadatlan első változata.

Nem igazán irodalomtörténeti újdonság ez a kis kötet, még akkor sem, ha a verscímek láttán hamarjában ismeretlen Kölcsey-versekre gondolunk, mert nem erről van szó. Kerényi Ferenc egy nyolc lap terjedelmű kéziratcsomót mutat be, amelyben Kölcsey kézírásában, a keletkezés helyének és idejének feltüntetésével maradtak ránk a fenti címen olvasható költemények. Közzétételüket az indokolja, hogy a Kazinczynak elküldött *A Lyány dala* című versen kívül egyiket sem ismertük eddig a költő kézírásában, s nem láthattunk be pl. abba az alkotáslélektani folyamatba, amelyik a kézírásos első változattól a

nyomdai előkészítésig lejátszódott Kölcseyben az 1832-es kötete gondozásakor vagy a Szemere Pálék kiadásában 1840-ben meginduló életmű sorozat szerkesztésekor, amikorra az irodalmi nyelv, de az akadémiai helyesírás szabályai is új törvényszerűséggel mérték az alkotásokat. De érdekes lehet a megjelentetés azért is, mert magánál Kölcsey-nél megőrzött kéziratokkal van dolgunk és filológiailag önálló vizsgálatra kínálja magát az egységes kéziratcsomó.

Az elemzés elvégzésére Kerényi Ferenc vállalkozott. Megtehetné volna, hogy összehasonlításokkal feltárja, melyek a költő autográfjainak jellegzetességei vagy melyek ortográfiájának változásai az 1814-ben keletkezett hat és az 1823-ban íródott három költemény alapján, de megtehetné volna, hogy a versépítkezést vagy a mondanivaló változását mutatja be, vagy akár verselemzéseket végez, verstípusokat különít el. Kerényi inkább arra vállalkozott, hogy elhelyezze a bemutatott verseket az életműben, s közben figyeljen az életrajzi háttérre, hogy mindkét szempontja alapján új adatokkal is szolgálhasson. Az Álmosdhoz kapcsolható 1814-es évből a szabadság, a herosz és az antikvitás egymáshoz sorolása és egymásból következtetése szép egységet ad Kerényi tanulmányának, talán csak a Szauderre hivatkozott gondolat sor (40. lap) hoz némi ellentmondást addigi fejtegetéseibe. A heroszi kísérlet éve lendületes rész, sok az apró jó megfigyelés, és az oknyomozás még némi izgalmat is ad sorainak. Az 1815-től kezdődő szakasz és így a Csekéhez fűződő 1823-as év feltárása kevésbé látszik sikeresnek: érződik a terjedelem szabta kényszer, s ennek szükségszerű velejárója, az állítások tényszerű megokolásának hiánya.

Máshonnan részletesen tudjuk, hogy mit jelentett a művelt ifjak társasági élete a 19. század kezdő évtizedeiben, amikor is közösen olvastak, vitatkoztak és tájékozódtak a szépirodalom és a politika legfrissebb termékeiről és híreiről. Kölcsey az 1814-es esztendő jelentős részét Péczelen tölti, ahol Szemere Pál a vendéglátója. Természetesnek tarthatjuk, hogy a nemesi udvarházban tájékozódó szórakozás és termékeny alkotómunka rendszeresen s egymást váltogatva folyik. Bizonyosan nem tévedünk nagyot, ha ezekből azt a következtetést vonjuk le, hogy egymás szellemi termését a kor műveltségi szintjének s természetesen saját ízlésüknek megfelelően is elemezzetik, értékelik. Ebből a mozzanatsorból is kapunk ízelítőt a kötetben, amely itt úgy maradt ránk, hogy teljesen eltűnt egy vers a keletkezése után alig valamivel, s mára csak az a rejtély, vajon azért, mert az alkotónak nem tetszett vagy pedig a közös megbeszélés vetett rá rossz fényt. A Kölcsey-versek mostani hasonmás kiadásának ezzel összefüggésben van igazi szenzációja ebben a kötetben: a költő *Az Ivó* című versének valószínűleg az első változatát el akarta zárni a nyilvánosság elől, ezért hurokvonallal

minden sort eltakart. A költemény olvashatóvá tételére a Belügy-minisztérium Bűnügyi Technikai Intézete vállalkozott, és megkísérelte szétválasztani a szöveg és az áthúzás kétfajta vonalrendszerét. Az első eredmények nem a várt igazi, hanem további részeredményeket hoztak, nevezetesen, hogy azonos tintával írta és húzta át a vers sorait a költő, s a megírás és eltakarás között nem hosszú idő telt el. Az elfedett sorok végül úgy váltak láthatóvá, hogy sikerült megfelelő színösszetételű és sűrűségű retusfestékekkel borítani az áthúzó vonalakat, s egy nagyfokú kontrasztosság elérése után fototechnikai módszerekkel papírra másolni a felismerhetőségig kezelt eredeti sorokat. Ennek részleteiről számolnak be *Írásszakértői vélemény* címen Kárászi Attila és Polgárfi István, a szakma kitűnő ismerői.

Sok lelemény van a könyv megszerkesztettségében, a gondolatkörök feltárásában, de a képi anyag beválogatásában és a sorozat egyéni jellegét erősítő mellékletek csatolásában is. Fontos dolog, hogy színesben is napvilágot lát a Kölcsey-arc és rajzban is megjelenik az az együttes, amelyből indult és ahol önkínzó gondolataiba merülve nagygyá tudott válni. A kötet egészének gondozásában ügyes és ténylegesen is szép munkát végzett Kerényi Ferenc. (Magyar Helikon 1981.)

CSORBA SÁNDOR

JÓKAI-KÓDEX XIV–XV. SZÁZAD*

A Codices Hungarici sorozat VIII. köteteként megjelent *Jókai-kódex* egy, Assisi Szent Ferenc életét és csodáit leíró, több forrásból kompilált latin szöveg fordítását tartalmazza. Jelenlegi tudásunk szerint a kódex 1440 körül létrejött manuscriptum, egy korábbi, 1370 után keletkezett magyar kézirat másolata. Ez a feltételezett korábbi kézirat a mai napig nem került elő.

Kódexünk latin forrásainak megállapítása foglalkoztatta a könyv felfedezőjét, Ehrenfeld Adolfot, első ismertetőjét, Toldy Ferencet, valamint Szarvas Gábor és Volf György nyelvészeket is. A legtöbb eredményt azonban Katona Lajos érte el Paul Sabatiernek a századfordulón, Párizsban kiadott két kötete segítségével. Az ő kutatásait folytatta, egészítette ki P. Balázs János. Katona nyomán eljutott az ún. *Budapesti*

*A nyelvemlék betűhű olvasata és latin megfelelője. Bevezetéssel és jegyzetekkel ellátva közlésezi P. Balázs János